

14

ג ל י ר נ ו ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
 ערוכים בידי נחמה ליבוביץ שנת הארבע עשרה
 יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנוער
 הסתדרות נשי מזרחי באטריקה
 מהדורה מיוחדת בסביל ההסתדרות הציונית העולמית
 המחלקה לחנוך ותרבות תורניים בגולה.

אמר (תש"ר) כ"ד כ" שבר תחת שבר, עין תחת עין, טן תחת טן.

א. הוכחות רבות וטונות מביאים חז"ל כדי להוכיח שכונת הפסוק הוא תלום ממון (נזק, צער, רעוץ, שבת בטת) ולא גטילה אבר ממש, והרי אחדות מהן:

בבא קמא פ"ג ע"ב: ... יכול סלמא את עינו - מסמא את עינו, קטע את ידו - מקטע את ידו, סיבך את רגלו - מטבך את רגלו?
 ת"ל (ויקרא כ"ד) מכה אדם ומכה בהמה - מה מכה בהמה בתשלומין - אף מכה אדם לתשלומין.

ואם נפסך לומר - (רש"י: ואם יט לך לדטיב ולהקטות כלום על טעם זה, צא ולמד במדרש אחר)

ברי הוא אומר (במדבר ל"ה) "לא תקחו כפר לנפש רוצח אטר הוא דטע למות" - לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראטי אברין טאין חוזרין...

... ר' שמעון בן יוחי אומר: "עין תחת עין" - ממון. אתה אומר ממון, או אינו אלא עין ממש? הרי שהיה סומא (המכה היא סומא) וסימא (=את עין חברו), קיטע וקיטע, היגר וחיגר (=טחגר הכה חברו ועטאו לחגר), האיך אני מקיים בזה: "עין תחת עין"? והתורה אמרה (ויקרא כ"ד כ"ב) "מטפט אחד יהיה לכם" - מטפט הטוה לכלכם...

... רב אטי אמר: אתיא "תחת" - "תחת" משור. כתיב הכא (=כאן) "עין תחת עין" וכתיב התם (טט, שמות כ"א ל"ו) "שלם ישלם שור תחת שור", מה להלן ממון אף כאן ממון.

... חגא דבי חזקיה: "עין תחת עין", "נפש תחת נפש", ולא נפש ועין תחת עין, דבהדי דעור ליה נפקא ליה נשמתיה. (כטיעוריהו - הצא נשמתו וימות.)...

ג מ ג

הלכות חובל וחזיק א הלכה ג', ה', ו':
 זה שנאמר בתורה: "כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו", אינו לחבול בזה כמו שחבל בחברו, אלא שהוא ראוי לחטרו אבר או לחבול בו כאשר עשה, לפיכך מטלם נזקו. והרי הוא אומר (במדבר ל"ה) "ולא תקחו כפר לנפש רוצח", לרוצח בלבד הוא טאין בו כופר, אבל לחטרו אבריה או להבלות יט בו כופר... ומניין טיה שנאמר באיברים "עין תחת עין" תשלומין הוא? שנאמר בו "חבורה תחת חבורה", ובפירוט נאמר "וכי יכה איש את רעהו באבן או באגרוף... רק טבתו יתן ורפא ירפא", הא למדת ט"תחת" הנאמר בחבורה תשלומין, והוא הדין ל"תחת" הנאמר בעין ובשאר איברים. ואע"פ שדברים אלה נראין מענין תורה טבכתב וכלן מפורטין הן מפי משה רבנו מהר סיני, כלן הלכה למעשה הן בידינו וכזה ראו אבותינו דנין בבית דינו טל יהושע ובבית דינו טל טמואל הרמתי ובכל בית דין ובית דין טעמדו מימות משה רבנו ועד עכשו.

1. הסבר, מה הן הדרכים הטונות בהן הולכים חז"ל כדי להוכיח טאין "עין תחת עין" ממש.
 (טיח לב: אל מחזור על תכן דבריהם, אלא הסבר מה הן דרכי ההוכחה)

2. החוכל למצוא טבה לכן, להביא את הוכחתו הראטונה (עד "אבל לחטרו אבריה ולחבלות יט בו כפר") הלכותה ממקומנו בגמרא ולמה הוסיף עליה עוד את הוכחתו הטניה מ"תחת" הנאמר בחבורה?

3. במה טונה הוכחתו האחרונה טל הרמב"ם טכל הנאמר גם בגמ' גם ברמב"ם לפני כן?

(המסך פרטת אמר חטט"ר)

ג. בור-אריה: - שלא נחשוב, שכמו שאם הרג בהמתו ושלם לו - פטור, ושוב אין לו עליו עונש, וכן הייתי אומר, שאם שלם עליו דמי ידו פטור מכל וכל - ואין הדבר כך, שאע"פ שלם לו דמי חבלה שלו, אינו נפטר ממנו ויבקש ממנו מהילה עד שימחול לו, לכן אמרה תורה, שהעונש עליו הוא לקטוע ידו, אם היה אפשר, אלא שאי אפשר, כמו שאמרנו בגמרא (שלפעמים מי שהוא סומא וסימא את עין חברו - ראינו אבי קורא בו, "כאשר עשה כן יעשה לו") ועל כן צריך לקבל הטלום ממנו.

מה הטאלה העומדת בפניו שאוחה בא לתרץ?

(והטוה לברים הנ"ל)

רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה' ט"ז - ז':

אינו דומה מזיק חברו בגופו למזיק ממנו, שהמזיק ממנו חברו, כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם מחכפר לו, אבל חבל בחברו אע"פ שנחנן לו חמשה דברים (נזק, צער, רמול, טבת, בשת) אין מחכפר לו, ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מחכפר לו, ולא נמחל עונו עד שיבקש מן הנחבל ולימחול לו, ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול, אין זו דרך זרע ישראל, אלא כיון שבקש ממנו החובל ונחננו לו פעם אשונה ושניה וידע שהוא טב מחטיו ונחם על רעתו, ימחול לו, וכל הממחר למחול, הרי הוא בטובה ורוח חכמים בוחה הימנו.)

ג. ראב"ע

שמות כ"א כ"ד ד"ה עין תחת עין אמר רב טעדיה: לא נוכל לפרש זה הפסוק כמשמעו, כי אם אדם הכה עין חברו וטרה שליטת אור עיניו, איך יתכן שיזכה מכל כזאת בלי תוספת ומגרעה או יחטיף אור עיניו כולו; ויותר קשה הכוונה והפצע והחבורה, כי אם היו במקום מטוכן אולי ימות, ואין הדעת סבלה.

אמר לו בן זוטא: והלא כתוב במקום אחר (ויקרא כ"ד כ') "כאשר יתן מום בידם כן ינתן בו"!! והגאון הטיב לו: יש לנו ב"ת תחת "על". והנה טעמו: כן ינתן עליו ענש. ובן זוטא הטיב לו: (ויקרא כ"ד י"ט) "כאשר עשה כן יעשה לו"!! והגאון הטיב: הנה שמטון אמר (טופטים ט"ו י"ג). "כאשר עשו לי, כן עשיתי להם" - ושמטון לא לקח נטותיהם ונתנם לאחרים, רק גמולם הטיב להם.

ובן זוטא הטיב: אם היה המכה עני, מה יהיה עניו? והגאון הטיב: אם עור יעור עי פקח, מה יעשה לו? כי העני יתכן שיעטיר ויטלם, רק העור לא וכל לשלם לעול. והכלל: לא נוכל לפרש על דרך מצוות התורה פירוט טלם, אם לא נסמוך על דברי חז"ל, כי כאשר קבלנו התורה מן האבות, כן קבלנו תורה שבעל פה, אין הפרט ביניהם...

ראב"ע

ויקרא כ"ד י"ט ד"ה כן יעשה לו. ואמר שמטון (טופטים ט"ו א') "כאשר עשו לי כן עשיתי להם". והגאון הביא ראיות משקול הדעת, כי לא יתכן לדיות "טבר תחת טבר" כמשמעו, (הכל משלומי ממון), כי הראשון בא בלא כונה ואיך יתכן לעשות טבר כמוהו? ואם הוא במקום מטוכן - הנה ימות. וכן בעין דמי טסר שליטת אור עיניו, איך יוכל לעשות כן לעין החובל, על כן דברי הגבלה אמת, כי פירוש כל אלה, טיט עליו קופר. ואם טענו עלינו: אם היה החובל עני? וחטותינו, כי על הרב דבר הכתוב, וטמא יעטיר העני. גם זאת התשובה על השוענים: אם היה חובל העין - עור.

1. הסבר את המשפטים בדברי ראב"ע המסומנים בקו.
2. מה ההבדל בין טחיל התקפותיו הראשונות של הקראי בן זוטא על פירוש חז"ל ובין התקפתו השלישית ("אם היה דמכה עני")?
3. באלו דרכים עונה רב טעדיה גאון להתקפות הקראי? טיט לב: מה רצה הגאון להוכיח בעזרת הפסוק שמטון, במה מתאים דוקא פסוק זה לצרכיו?

הטאלות המסומנות x קטות והמסומנות aa קטות ביותר יענה כל אחד למי הבנתו. חטובות יט לשלוח לנחמה ליכוביץ, ההסדרות העולמית, המחלקה לחנוך ולתרבות תורניים בגולה, ירושלים, ת.ד. 92.